

Uilen **Nieuwsbrief**

2006

- **Aantal broedparen van de kerkuil nadert 3000!**
- **Nieuws uit de regio**
- **Nieuw beschermingsplan steenuil**
- **Sperweruil in Drenthe**
- **Ruimt de velduil het veld?**
- **Vleugelmerken van ransuilen**

 VSBfonds

**Prins Bernhard
Cultuurfonds**
geeft cultuur de kans

Aantal broedparen van de kerkuil nadert de 3.000!

Op een groot aantal plaatsen in ons land kwamen, na het topjaar van 2004, in het voorjaar van 2005 nog steeds grote aantallen veldmuizen voor. Vooral in de graslandgebieden op de klei- en veengronden zag het er voor de kerkuil gunstig uit. In de loop van de zomer echter stortte de veldmuispopulatie grotendeels in, vooral in het noorden. Dank zij de goede oogst van de beuk en de eik deed de bosmuis het zeer goed in de bosrijke gebieden. Hoe kwetsbaar kerkuilen kunnen zijn, bewees de koudeperiode begin maart. Plaatselijk vroom het 20 graden en er lag een flink pak sneeuw, vooral in het noorden. Het gevolg was dat alleen al in Friesland, na vier dagen sneeuw, 36 dode kerkuilen werden gemeld. Ze waren allen sterk vermagerd.

Broedseizoen 2005

Het totale aantal geregistreerde eerste broedsels werd vastgesteld op 2.796, dat zijn er 441 meer dan in het voorgaande jaar (toename met 17%). Alleen in Friesland, Groningen en Zeeland (vooral op de klei) zijn de aantallen broedparen achteruitgegaan. Het aantal mislukte broedsels bedroeg 190. Van een aantal paren verongelukte, evenals in het voorgaande jaar, één van de partners, terwijl weer een aantal legfels onbevruucht bleken te zijn. Door een korte warmteperiode, waarbij de temperatuur in de nok van de schuur opliep tot ver boven de 40 graden, lagen in een aantal kasten de jongen dood op de nestplaats. Op een aantal locaties zijn de kasten, die zich direct onder de golfplaten van het dak bevonden, met succes verplaatst naar een boom vlak bij de schuur. Het broedpaar komt af op het luide geblaas van de jongen en meestal binnen een uur is de eerste muis op de nieuwe locatie afgegeven aan de jongen! In verband met de warmte worden kasten in schuren met golfplaten al lager geplaatst. In totaal vlogen 8.785 jongen uit, dat is een gemiddelde van 3,1. Het aantal tweede broedsels was met 61 paar aanzienlijk lager dan in 2004 toen er 373 paren een vervolglegsel hadden. Derde broedsels zijn niet vastgesteld.

3.000 broedpaar!

Met alle nakomende gegevens komen we rond de 3000 broedparen uit, waarmee de kerkuil weer op het aantal van vóór 1963 zit! Echter, wanneer we in de toekomst een strenge winter met veel sneeuw krijgen, is de kans groot dat de populatie meer dan

Foto: Jan Roddis

gehalveerd wordt. Door het verdwijnen van boerenbedrijven en de verminderde opslag van hooi in schuren is er voor de kerkuil in de moeilijke perioden weinig voedsel te vinden.

Bijzonderheden uit de regio's

Koen Vogt (regio Drenthe) heeft het coördinatorschap overgedragen aan Frans Geene. Vanaf 1994 heeft Koen met succes zijn enthousiasme overgebracht op de veldmensen in Drenthe. Vanaf het eerste uur was Koen al in zijn eigen regio rond Roden bezig met de kerkuil: kasten plaatsen en kerkuilen ringen.

Tijdens de regionale vergadering werd Koen bedankt voor zijn verdiensten en werd hem een ets van een kerkuil van Erik van Ommen aangeboden namens de regio Drenthe en Kerkuilenwerkgroep Nederland. Gelukkig blijft hij in eigen regio nog actief en zelfs provinciaal door de broedgegevens in te voeren in de database. Hopelijk blijft je dat nog heel lang doen! Frans, succes als coördinator!

In de tabel is een overzicht te zien van de broedresultaten per regio.

In de regio Groningen hebben meer dan 83 paar kerkuilen gebroed. Er is een groot tekort aan regiomedewerkers, vooral in het noorden en westen (uitval door ziekte) van de provincie.

Een kleine terugval (7%) in Friesland is vooral het gevolg van het tekort aan veldmuizen. In het noordoosten was een gemiddelde van 2,1 jong per broedsel (40 broedgevallen). Het laagste gemiddelde sinds 1987. In 2004 met evenveel paren een gemiddelde van meer dan 5 jongen per paar!

Een aantal paren, dat wel op de broedlocatie aanwezig was, kwam niet tot broeden.

In Oudemirdum werd midden in het bos gebroed in een nestkast van een bosuil. Op vier plaatsen is een volwassen kerkuil verongelukt in het verkeer. De legfels gingen verloren. De steenmarter komt ook steeds meer voor en verstoord drie broedsels.

In Drenthe, Twente, Achterhoek en Veluwe profiteerden de uilen van de explosieve toename van de bosmuis. Achterhoek-Liemers registreerde een record aantal broedgevallen: een toename van maar liefst 58%!

Op de Veluwe hangen nu 755 nestkasten voor de kerkuil. Dit jaar werd er op 52 nieuwe locaties gebroed. De centrale Veluwe is het beste gebied, vooral rond Epe.

In de Betuwe-Oost werden twee bosuilen-kasten (midden in het bos) in beslag genomen door de kerkuil en er werd gebroed in een holle boom (tamme kastanje). Ook was er weer een geslaagd broedgeval midden in de stad Nijmegen. De aanpassing aan zijn broedgebied is groter dan we dachten.

Een lichte toename in Flevoland-zuid, maar een zeer laag gemiddelde van 2,1 in de uitgestrekte polder, waar de kerkuil sterk afhankelijk is van de veldmuis.

In Noord-Holland blijft de Wieringermeer het bolwerk van de kerkuil. Het aantal broedgevallen nam toe van 1 (1990) naar 99 (2005)! In het Gooi nam het aantal paren sterk toe: van 6 (2004) naar 14 (2005) paar!

In de Alblasserwaard blijft het aantal paren groeien (10), terwijl voor het eerst in de Vijfheerenlanden kerkuilen tot broeden

2005	1e broedsel	mislukt	aant. juv. 1e br.	gem. uitgevl.	2e broedsels	uitgevlogen	2004	2004 tov 2005
Groningen	83	5	209	3,1	10	10	119	-30%
Friesland	515	20	1648	3,2	4		553	-9%
Drenthe	352	12	1179	3,3	9	30	252	40%
West-Overijssel	257	20	694	2,7	1	1	217	18%
Twente	119		435	3,7			90	32%
Achterhoek-Noord	126	8	459	3,6			82	54%
Achterhoek-Liemens	199	13	700	3,2	1	3	126	58%
Veluwe	191	10	669	3,5	10		124	54%
Betuwe-Oost	43	5	124	3,3	1	3	35	23%
Flevoland / Zuid	64	17	136	2,1	6	12	56	14%
Flevoland / Oost	28		91	3,3	1	3	??	-
Utrecht-Betuwe-West	54	1	181	3,4			32	69%
Noord-Holland	99	18	257	2,6	6	19	88	13%
Zuid-Holland	41	7	99	2,6	1	4	36	14%
Zeeland	117		293	2,5	3		148	-21%
Noord-Brabant	324	43	992	3,1	5	13	272	19%
Limburg	184	11	619	3,5	3	5	149	23%
Totaal	2783	190	8785	3,1	61	103	2379	17%

kwamen: van de 40 kasten waren er 3 bezet. De aanhouder wint!

Zuid-Limburg met de meeste muizensoorten kwam tot een gemiddelde van 4,0 jongen per broedpaar. In totaal werden 7 kerkuilen als prooi bij het nest van de Oehoe teruggevonden.

Op de Waddeneilanden komt de kerkuil in beweging! Op Texel zijn 4 solitaire uilen waargenomen. We wachten met spanning af op het eerste broedgeval. Dat geldt ook voor Ameland. Er zijn 15 nestkasten door de werkgroep geplaatst en een zestal uilen zijn waargenomen.

Door de ringers zijn er drie gevangen, waarvan één geringd exemplaar van Schiermonnikoog. Op Schier hebben 4 paar gebroed. Er is meer voedsel aanwezig doordat de veldmuis zich twee jaar geleden daar gevestigd heeft. Op Vlieland zijn braakballen gevonden van de kerkuil met een aantal waterrallen (!) als prooiresten. De waterral is nog nooit als prooi in een braakbal aangetroffen in Nederland (ruim 200.000 schedels).

Zelfs op het eilandje Griend kwam een Kerkuil voor in de winter en het voorjaar van 2001. Er werden circa 100 braakballen verzameld en gedetermineerd: 271 bosmuizen stonden op het menu (René Oosterhuis in Twirre, jaargang 16, nr.1).

De Veldmuis vanaf 1 april niet meer beschermd!

Voor de kerkuil is de veldmuis als prooi van essentieel belang. Door de schade aan gewassen, die veldmuizen in 2004 hebben toegebracht

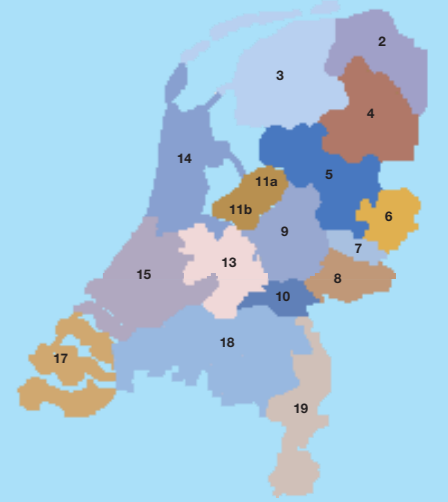
in bepaalde delen van ons land, heeft de Ministerraad op voorstel van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit besloten de veldmuis per 1 april 2006 vrij te stellen van bescherming. Geadviseerd wordt de muizen met o.a. verhitte graankorrels te bestrijden. In de meeste gevallen zullen de muizen met gif (finito) worden bestreden. Dit gif wordt uitgelegd en moet goed afgedekt worden. Als dat niet gebeurt, is het voor de veldmuis etende dieren finitum...

Landbouwers, die kerkuilen in hun schuur hebben, gaan daar meestal zeer zorgvuldig mee om. Wanneer er veel muizen zijn strooit een boer in Friesland aan de buitenkant van zijn juist ingezaaide bietenvelden graan. De muizen hebben voorlopig genoeg voedsel tot hun beschikking en in de tussentijd (van enkele dagen) kunnen de bietenzaden ontkiemen. Nadat ze ontkiemd zijn, wordt er niet meer van gegeten.

Het komende seizoen 2006

Elk jaar is het weer spannend wat ons te wachten staat. Zal de veldmuizenstand weer wat aantrekken? Zijn de weergoden ons goed gezind? Hoe het de kerkuil zal vergaan zullen we in de loop van het jaar wel merken. Alle vrijwilligers veel succes en plezier gewenst tijdens de controles en bij het ringen. Tot slot: kastbezitters namens de kerkuil bedankt voor de gastvrijheid!

Johan de Jong, landelijke coördinator

Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland

Voor de inventarisatie en bescherming van de kerkuil is Nederland verdeeld in 17 regio's. Deze vallen grotendeels samen met de provinciegrenzen. Uitzonderingen zijn Flevoland, Overijssel en Gelderland. Deze zijn opgesplitst in meerdere regio's. De Noordoostpolder wordt nog steeds bij de regio West-Overijssel gevoegd. In elke regio is een regionale coördinator actief. Zij zijn het aanspreekpunt voor kerkuilen-beschermingswerk in de regio. De Stichting Kerkuilenwerkgroep Nederland organiseert ieder jaar in de laatste week van januari een bijeenkomst voor alle regiocoördinatoren.

Voor vragen kan men zich wenden tot de regionale coördinatoren.

Coördinatoren.

Groningen	A. Berghuis 0594-504725
Friesland	A. van der Wal 0512-516309
Drenthe	F. Geene 0591-514433
West-Overijssel (incl.NOP)	G. Snaak 0523-263958
Twente	E. Compagne 0547-384192
Achterhoek Noord	A. Meenink 0545-292532
Achterhoek Liemens	W. Hendrix 0575463908
Veluwe	H. van Diepen 0578-615114
Betuwe- Oost	J. Jacobs 024-3972574
Oosterlijk Flevoland	L. Zanenburg / H. Docter 0321-314282
Zuidelijk Flevoland	A.M. Liosi 06-53248451
Utrecht & Betuwe-West	P.A.H. Hendrix 030-6372054
Noord Holland	R. Dokter 0229-219207
Zuid Holland	M. Kuipers 015-2565302
Zeeland	M. Buise 0114-370244
Noord-Brabant	G. van de Kaa 013-5215364
Limburg	J. Ummels 043-3645606

Voorzitter Stichting KWN
J. de Jong 0512-303174
jongrans@hetnet.nl
Secretaris Stichting KWN
W. Hendrix 0575-463908
Snethlageweg 16, 7255 CE Hengelo gld.

DRENTHE: Bigamie op Samber.

Op de buurtschap Sandebuor of Samber zoals deze streek met boerderijen bij het Drentse dorp Roderwolde door de plaatselijke bevolking ook wel wordt genoemd, gebeuren soms rare dingen. Op een van de boerderijen broeden al sinds vele jaren kerkuilen. Ik zelf kom er al van af 1976 om te controleren hoeveel kerkuilen er jaarlijks uitvliegen. Vaak mogen we hier jaarlijks twee broedsels noteren. Het eerste broedsel zit altijd in de daarvoor door ons geplaatste nestkast. Als er een tweede broedsel is dan ligt dit altijd in een pijp van een niet meer in gebruik zijnde hooiblazer. De controle vereist heel wat klimwerk en omdat het geheel een nogal gammele indruk geeft, is er al eens een nestkast bij geplaatst.

Een enkele maal werd er ook wel op het gebint gebroed achter het plastic dat het woongedeelte scheidt van de schuur - op zich ook geen ideale plek. Toen de boerderij voor een paar jaar geleden in andere handen over ging en we even met de nieuwe bewoners kennis kwamen maken, vertelde Arend (de boer) dat de hooiblazer weg gehaald werd en dat de kerkuilenkasten eigenlijk ook weg moesten. Want de 'oelen schet'n alles onder', en het geblaas wat die uilen in het voorjaar maakten daar waren zijn vrouw en hij ook niet zo 'wijs mee.' Dat die kasten weg moesten daar waren Willem mijn maat en ik natuurlijk weer niet zo blij mee. Zo'n goede kerkuillocatie op te geven zou erg jammer zijn. Na overleg met de bewoners werd besloten om het lopende broedseizoen af te wachten en dan in het najaar maar weer eens te kijken wat er nu moest gebeuren. Als vervanger van de hooiblazer hebben nog wel een kast mogen plaatsen. Toen er dat jaar jongen waren en we terug kwamen om de jonge uitjes te ringen, vonden de bewoners het toch wel mooi om zo'n mooie vogel onderdak te kunnen verschaffen. Er broeden nu jaarlijks zeker één maal en soms wel twee maal kerkuilen in de boerderij op Samber, dit tot genoegen van de bewoners. Ze zijn de kerkuilen inmiddels als huisgenoten gaan beschouwen.

Toen Willem en ik op 27 juni 2004 ter controle kwamen, vertelde Arend dat hij dat voorjaar in plaats zoals gebruikelijk twee nu al drie kerkuilen in de schuur had zitten. Wij vonden dit wel wat vreemd maar stonden aanvankelijk niet stil bij deze mededeling. Omdat er geen hooi op de zolder lag, was onze stok met de daarop gemonteerde badmintonracket net niet lang genoeg om het invlieg gat van de nestkast af te sluiten om zodoende eventueel de oude vogel in de

Foto: Allan Liosi

kast te houden. Toen er dan ook een lange ladder in stelling werd gebracht vlogen er twee kerkuilen uit kast nr. 1. Nadat Willem voorzichtig naar boven was geklommen en in de kast keek, lagen er 5 eieren in het broedgedeelte. De twee uilen uit de kast waren inmiddels vanachter het plastic gekropen en hadden daar een rustig plekje gezocht. Omdat we toch wel nieuwsgierig waren wat er in kast nummer 2 zou zitten, wilden we daar ook nog wel even in kijken. Gelukkig lag er onder kast 2 een flink aantal hooipakken, zodat we deze kast wel af konden sluiten. Wie schetste onze verbazing: in die kast troffen een volwassen vrouwtje met drie jongen van vier weken oud aan. Na de jongen en het vrouwtje geringd te hebben werden ze terug geplaatst en de kast werd nog even dicht gehouden. Arend had toch gelijk; er waren op dat moment werkelijk drie kerkuilen op deze locatie! Omdat we bang waren dat we ons toch vergist hadden en een van de uilen van kast 1 toch in kast 2 was gekropen, zonder dat we dat gezien hadden, vroegen we Arend of de uilen achter het plastic nog wel in de boerderij waren. "Ze zitten nu vast boven het woongedeelte" vertelde hij. "Als ik het licht op de bovenverdieping aan doe, komen ze wel weer de schuur in vliegen". Arend ging naar het woongedeelte, deed daar het licht aan en achterelkaar kwamen daar de twee kerkuilen weer te voorschijn. Ze vlogendirect naar kastnummer 1 en strekendaarbovenopneer. Naonsbeiden even minachtend aangekeken te hebben vlogen ze beide door het vlieggat naar buiten - ons vol verbijstering achterlatend. Na nog even met Arend over dit bijzondere verschijnsel gepraat te hebben, heeft Willem de afsluiting van kast nummer 2 voorzichtig weg

gehaald. Het vrouwtje bleef rustig in de kast zitten en had van het hele voorval niets mee gekregen. Na een erg drukke periode met veel jonge uilen zijn we op 25 augustus opnieuw naar Samber getogen; nieuwsgierig naar wat er van het broedsel in kastnummer 1 geworden was. Nu konden we gelukkig de kast wel afsluiten en troffen zes jongen in de kast aan. Kastnummer 2 was inmiddels leeg: alle drie jongen waren al uitgevlogen. Zonder de oplettendheid van de familie van de Veen waren we er misschien nooit achter gekomen dat bigamie bij kerkuilen vaker voorkomt. Mochten er lezers zijn die een soortgelijke ervaring met kerkuilen hebben dan verneem ik dat graag.

Koen Vogt

VELUWE: 40 jaar kerkuilen.

De oudst bekende broedplaats, die nog steeds in gebruik is bestaat dit jaar 40 jaar. Oorspronkelijk broedde de uil in een duivenhok. Nu is broedplaats een nestkast. Tenminste 38 broedsels zijn waargenomen in die periode. In 1985 en in 1989 werd er niet gebroed. Vanaf 1990 is er elk jaar met succes gebroed. In 1993 zelfs 2 x. Bijzonder is dat er nog nooit een medewerker van de werkgroep in de kast heeft gekeken. Jan Leurink de eigenaar van de kast wil niemand bij de uilen hebben. Hij is bang dat ze verdwijnen als er vreemden in de kast kijken, hij doet dat zelf wel. Al meer dan 40 jaar met veel succes. De kast hangt in een schuurtje bij het gemaal in Wapenveld.

Bert Hanekamp, de nestor van onze werkgroep ringde 40 jaar geleden zijn eerste kerkuil. Bert is een stabiele factor in onze

werkgroep. Hij controleert nog steeds in zijn ééntje ruim 50 adressen en ringt alle uilen zelf.

Klap van de molen

Op De Veluwe hebben we op dit moment nog niet te maken met windturbines. Dat een kerkuil in ons gebied om zou komen door een klap van een molenwiek leek ons onwaarschijnlijk. Maar bij de kerkuil is alles mogelijk is onze ervaring. Op 27 december 2005 werd ik gebeld door een bewoner van een woonboerderij op de Roepenes te Wenum bij Apeldoorn. Er lag een dode uil in de tuin. Als doodsoorzaak gaf hij op "een klap van de molen". De uil bleek een kerkuil te zijn. De vogel was geringd en in een goede conditie, ruim 375 gram. Peter Beersma heeft sectie verricht en vond veel bloed in het oor en een diep perforerende wond in de schedel direct achter het oor. Deze wond kan door de molenwiek zijn ontstaan. Het was een wijfje. Op 26 juni 2004 geringd als nestjong in Deurningen. De metalen molen is van fors formaat en wekt stroom op voor een vijverpomp. De molen werkt onregelmatig en dat is voor de uil kennelijk funest geweest. Op boerderijen zijn muurventilatoren vaak niet afgeschermd het komt voor dat uilen door deze draaiende ventilatoren vliegen. Niet zelden met fatale gevolgen!

Kerkuil wordt bosuil?

De Veluwe bestaat voor een groot deel uit een centraal bos- en heidegebied. Tot medio jaren negentig vond je broedende kerkuilen alleen in de randgebieden tamelijk ver verwijderd van de bossen. Vanaf 1995 ging de kerkuil langzaam richting bossen. In 2001 vonden we de eerste broedende kerkuilen tegen de bosrand aan. Omdat op deze plaatsen niet eerder kerkuilen waren waargenomen, hingen er nog geen nestkasten en werden alternatieve broedplaatsen gekozen zoals een dakoverschot, een schoorsteen, op een strobaal en in een duiventil (de duiven waren door de havik opgevreten). Inmiddels broeden deze kerkuilen weer in de aangeboden nestkasten. In 2004 werden er in 2 geïsoleerde tamelijk kleine landbouwenclaves nestkasten geplaatst. Walther van de Pijl, een zeer gedreven natuurliefhebber uit Barneveld had contact met broeder Bernhard op de Mariahoeve te Assel. Hij stelde voor om in een schuur een kerkuilenkast te plaatsen. Op het erf was nog nooit een kerkuil waargenomen. Toen de kast werd opgehangen stond de plaatselijke jachtopzichter er hoofdschuddend bij. Dat je zo dom kon zijn, hier zouden toch nooit kerkuilen gaan broeden. In 2005 vlogen er 7 jonge kerkuilen uit.

In Oud-Reemst werd in 2004 in afwachting van definitieve plaatsing een nestkast op een zoldertje gezet. De schuur zou over een paar jaar worden afgebroken en er zat nog geen kerkuil. Toen we eind 2005 de kast wilden ophalen omdat de schuur werd afgebroken bleek er een kerkuil in gebroed te hebben. Met tenminste 4 uitgevlogen jongen.

Beide gebieden liggen op zo'n 5 kilometer afstand van een bekende kerkuilenbroedplaats. Een door een kerkuil gemakkelijk te overbruggen afstand. Echter beide enclaves zijn ingesloten door een massief bos- en heidegebied. Tot 2005 waren op beide plaatsen geen kerkuilen waargenomen.

Er zijn veel kerkuilen op de Veluwe op zoek naar een geschikt leefgebied, ook naar kleine snippertjes in de bos- en heidewoestijn. Toevallig dat op 2 plaatsen een nestkast werd neergezet en wij ontdekten, dat ze dat met succes doen. En ook aardig dat er de afgelopen jaren veel bosmuizen zijn. Daarmee

is voldaan aan de eerste levensbehoefte van de kerkuilenpioniers. De vraag is of een havik uit Assel ook blij was met de komst van de kerkuil. We hebben een half opgevreten kerkuil in een beuk nabij Assel gevonden. We zijn benieuwd of deze kerkuilen blijvers zijn.

Harry van Diepen

ACHTERHOEK - LIEMERS

In het Achterhoekse De Heurne heeft een kerkuilenpaartje bezit genomen van een wel zeer luxe "broedkast", namelijk een hoogzit van de W.B.E. Aalten. In een mooi gestoffeerde en geïsoleerde ruimte op ruim 3 m hoogte heeft het vrouwtje in mei 2005 zes eieren gelegd. Op 9 juni werden door Dick Langwerden van de kerkuilenwerkgroep Achterhoek Liemers vijf kerngezonde jongen geringd. Ze zagen er goed uit en hadden voor hun leeftijd een prima gewicht. Blijkbaar was er genoeg voedsel want er lagen diverse dode muizen van verschillende soorten op de bodem van de hoogzit. In oktober zijn de jongen uitgevlogen.

Dick Langwerden

Foto: D. Langwerden

ACHTERHOEK NOORD

'Vogelgriep', een terugmelding van een nieuwe vogelaar

Er zijn geluksmomenten waarop ik ernstig twijfel aan mijn geestelijke gezondheid. Maar wel in die volgorde: eerst de euforie en daarna de paranoia. Ik ben waarschijnlijk voer voor psychiaters, maar dat deert me niet. Sinds ik me aansloot bij de plaatselijke uilenwerkgroep, waren er meerdere van deze geluksmomenten. De regionale ringer vroeg of ik mijn ervaringen op papier wilde zetten. Ze pakten uiteindelijk goed uit, maar mijn geestelijke gezondheid, moed en minderwaardigheidscomplexen werden wel getest. Op pad om uilen te ringen met Anton Meenink, de ringer, wist er alles van, maar Sjef en ik waren nieuw in het vak. "Je gaat naar boven (op een wankel ladder!), kijkt in de kast en als er volwassen vogels zijn – liefst twee- dan pakken we die eerst", werd er gezegd. "Gewoon met de hand over de rug en bij de pootjes pakken, dan is er niks aan de hand. Als je die vlijmscherpe klauwen onder controle hebt, kan er niets gebeuren. Heb je pech en zit je aan de voorkant, dan moet je maar gewoon doorpakken, werd er betekenisvol toegevoegd. Sjef toonde moed en durfde wel naar boven. En ja hoor, twee volwassen vogels. Bij de eerste zat hij aan de voorkant. Dat was aan de grimassen boven op de gammele ladder en de geuite verwensingen duidelijk te merken. Met uil en bebloede handen, kwam Sjef terug. "De tweede zal nu wel op de rug liggen wachten op je, met zijn klauwen in de aanslag", mompelde Anton. Vol bewondering zag ik hoe Sjef gewoon weer naar boven ging. "Hij is een held", dacht ik. Het tweede geluksmoment beleefde ik met Cees en Anton bij mevrouw de K. Ook hier moesten kerkuilen geringd worden. De jongen verschilden enorm in gewicht. Met de jongste had ik direct medelijden, zo zit ik in elkaar. Gevoel te over, maar kennis? Hij had het warm, had honger of wist ik veel. Maar Cees en Anton wisten er veel van. "De 566 hapt naar lucht. Waarschijnlijk gaapworm".

Mijn bek viel open. Van een uilenringer had ik dit verwacht, maar van mijn nieuwbakken collega Cees eerlijk gezegd niet. Ik voelde me wel zo verschrikkelijk klein, ik wist werkelijk helemaal niets. Totdat Anton aan Cees vroeg hoe hij dat wist. Die vraag was me uit het hart gegrepen. En zonder lachen vertelde Cees, dat hij dat jaren geleden op school had geleerd, nota bene bij het vak kipkunde.

Ik kon wel janken van geluk. Zonder kipkunde is dat niet te weten. En ik had nooit kipkunde gestudeerd, ziet u wel. Deze jongen is volgend jaar weer van de partij. Hij is

besmet met het vogelvirus.

Hans Weijkamp.

Twee broedparen van de kerkuil in één boerenschuur

In een aangebouwde veldschuur van de familie Reindsen onder de rook van Westendorp hangen twee kerkuilkasten. De eigenaar heeft deze zelf getimmerd en opgehangen aan de voorgevel en aan de achtergevel. De invliegpijpen van de kasten zitten in de schuur en zijn niet rechtstreeks bereikbaar. De uil moet eerst de schuur in en kan dan pas de invliegpijp ingaan. Bijna elk jaar zit in een van die kasten een paartje kerkuilen met een broedsel. Dit jaar, 2005, blijkt in elke kast een paartje kerkuilen te broeden met elk 6 eieren. Alle eieren in beide kasten zijn uitgekomen met een tijdsverschil van 14 dagen. Het verder verloop was echter minder gunstig. Van de zes pullen uit kast 2 hebben uiteindelijk maar vier het vliegstadium bereikt. Een hiervan had een afwijking aan de snavel, een kruisbek. Dat bleek later toen de vogel uit de kast gevallen was; waarschijnlijk omdat hij honger had. Deze is naar het vogelrevalidatiecentrum gebracht. Een ander pul uit deze kast heeft het leven verloren, omdat hij door een ander jong uit de kast is geduwd. De kast heeft een invliegpijp met een doorsnede van zo'n 30 cm en de pullen verdringen zicht allemaal in de opening van de pijp wanneer een adult met een muis komt aanvliegen. De achterste drukken dan de voorste jongen uit de pijp.

Op 6 juli zat in kast 1 er nog maar een levende pul in de kast van 5 weken oud, samen met een adult mannetje, afgaande op de stippen op de ondervleugel. Twee pullen van ongeveer 3 weken lagen dood in de kast en van de andere is niets teruggevonden. Vroeg in de morgen van 6 juli werd een dode kerkuil gevonden op het brede looppad van de schuur. Deze geringde vogel had nog een muis in de snavel, die nog bijna geheel in het keelgat zat, daarbuiten was die muis verbonden met een half verteerde braakbal met slierten die bestonden uit in elkaar gedraaide haren. Het geheel was 22 cm lang. Waarschijnlijk is de uil half gestikt in de half verteerde enorme lange braakbal. Zo zie je dat een hoopvol begin niet altijd leidt tot succesvol uitvliegen van alle jongen.

Johan Jansen.

FLEVOLAND: Ervaren kerkuil in dodelijke val !!

Bij de controle en het schoonmaken van een kerkuilenkast op 18 november 2005, deden wij in de schuur een gruwelijke vondst.

Foto's: Allan Liosi

Aan enkele rechtopstaande, tegen de gevel aanleunende ijzeren buizen hing een dode kerkuil. Zij was met een poot tussen de buizen terechtgekomen en kon zich niet meer bevrijden. Ik kan me voorstellen dat ze toen ze vast geraakt was, weg probeerde te vliegen, maar daardoor zakte ze met haar poot steeds verder naar een smaller wordende spleet tussen de buizen en zo kwam ze steeds vaster te zitten. Wat een stress voor die arme kerkuil, ik denk dat ze nog enkele dagen geleefd heeft, want ze had geen verwondingen.

Nee, in dit geval heeft deze kerkuil geleden, dagen lang aan een poot hangend, spartelend, met stress, honger en uitputting, met als gevolg de onvermijdelijke dood. Deze kerkuil had dit jaar al een, weliswaar klein, maar niettemin succesvol eerste broedsel in de nestkast gehad.

Met 2 jongen, die op 11 juni 2005 door ons werden geringd en bij een controle op 13 augustus bleken zij al te zijn uitgevlogen. In de laatste jaren legde deze kerkuil haar tweede broedsel vaak achter een spant, tegenover de nestkast, naast de nok van de schuur. Soms had ze daar een succesvol tweede broedsel, zoals vorig jaar met drie uitgevlogen jongen. Maar soms ook mislukte het broedsel door de hitte, zo pal onder het dak.

Toen wij dit jaar in augustus kwamen controleren zat de kerkuil niet in de nestkast. We vermoedden dat zij weer op haar plekje achter het spant zat te broeden, maar om haar niet te verstoren hebben we daar niet gekeken. Je kunt de kerkuil buiten de nestkast op dit soort plekken immers niet of moeilijk vangen om ze vervolgens terug te zetten, zoals in een nestkast. Daarom dach-

ten we, we laten haar met rust en de eventuele jongen ringen we later wel. Op dat moment hing er nog geen dode kerkuil aan de buizen. De volgende controle werd door ons pas op 18 november uitgevoerd. We controleerden de nestkast, we wilden later achter het spant kijken en ontdekten toen de hangende dode kerkuil. Wat een afschuwelijke vondst!

De nestplek was leeg, wel konden we zien dat er gebroed was, gezien het aantal braakballen en de poep en roken we de typische kerkuilengeur die ons zo bekend is. Zijn de jongen goed uitgevlogen? En hoeveel? We weten het niet. Overigens de boer had niet gemerkt dat de kerkuil daar hing. Deze kerkuil had al jaren op deze boerderij gebroed. We hadden haar in de afgelopen jaren vaker op deze locatie gecontroleerd. Ze was 8 kalenderjaar oud (8kj.) Op 12 juni 1998 werd ze als jong uit een nest van vier, aan het Priempad in Zeewolde door mij geringd. Het is best een

prestatie voor een kerkuil om zo oud te worden, gezien al de gevaren die ze moeten doorstaan. Te beginnen met het verkeer, dat eist veel slachtoffers, verder: voedsel tekort, vergiftiging, verdrinking, opgesloten raken, tegen ruiten vliegen, etcetera. Maar dus ook: vast komen te zitten aan opgestapelde planken of buizen tegen de gevels in kapschuren!

Allan Liosi

Kerkuil broedt in holle molenwiek Abcoude

In de zomer van 2005 kwam mij via via ter ore dat er een Kerkuil heeft gebroed in een holle wiek van een molen aan het Gein, een prachtig riviertje in de gemeente Abcoude. In verband met schilderwerk en het plaatsen van een bliksemafleider werden de wieken gedraaid, waarbij bleek dat in een van de wieken, die hol was, zich twee Kerkuil-

jongen bevonden. Een ervan viel eruit, en overleefde de val helaas niet. Het tweede jong kon zich 'staande houden'. De mensen die bezig waren met het werk aan de molen, draaiden de wieken snel weer terug naar hun oorspronkelijke positie. Er zijn helaas geen foto's genomen.

Pas veel later kreeg ik dit bijzondere verhaal te horen. De bewoners hebben de uilen nooit gezien, maar waren wel bewust van hun aanwezigheid doordat zij keer op keer braakballen vonden. Niet wetende dat het broedgeval zich in de wiek plaatsvond, gaven zij opdracht tot verschillende werkzaamheden. Waren ze op de hoogte geweest hiervan, hadden ze dat zeker niet gedaan, verzekerde de vrouw des huizes mij. Ze vond het vreselijk wat er was gebeurd. Ze hebben de Kerkuilen nooit gehoord noch gezien, en weten dus helaas ook niets over het broedresultaat van dit vindingrijke uilenpaar.

Ellen de Bruijn

Foto van de bewuste molen, in een ander seizoen...

Foto: Ellen de Bruijn

UTRECHT EN WEST BETUWE

Het aantal broedgevallen in regio Utrecht & West Betuwe groeide ook in 2005 door en kwam zelfs boven de 50. Onze regio profiteerde duidelijk van de goede broedresultaten in Gelderland van de afgelopen jaren. Het kerngebied voor de kerkuil blijft net als in eerdere jaren Oost en Zuidoost Utrecht. Aan de zuidkant van Utrechtse heuvelrug verdubbelde het aantal broedgevallen en nam het aantal meldingen van de kerkuil

Bezoek van de koningin aan Noord-Holland foto: Laurens van der Vaart

toe. Zelfs in de Bilt kwam de kerkuil tot broeden. Ook is het aantal broedgevallen van de kerkuil ten westen van de A 27 verdubbeld. In de West Betuwe werd vorig jaar een broedgeval genoteerd. Dit jaar werden er geen tweede broedsels vastgesteld. Het aantal van 54 broedgevallen is tot op heden het hoogste aantal voor onze regio! Dank aan alle medewerkers die dit mogelijk gemaakt hebben.

Paul Hendriks

NOORD-HOLLAND: BIJNA 100 BROEDPAREN!

Het gaat goed met de kerkuil in Noord-Holland. In 2004 hadden we een heel goed broedseizoen met maar liefst 88 broedparen. Dus de verwachtingen voor 2005 waren hoog, halen we 100 broedparen in Noord-Holland? Nee dus, dit haalden we net niet, de teller bleef staan op 99 broedparen! Dit is een geweldig nieuw broedparen record voor Noord-Holland. Het aantal 2e broedsels was niet zo hoog, dit waren er 6. Het aantal 1e broedsels, 99 is nog nooit zo hoog geweest. Ik heb gegevens terug kunnen vinden van 1952 tot 1969. Van de aantallen broedparen werd toen een totaal schatting

gemaakt, 25-30 paar. Vermeldenswaard is, dat in West-Friesland in die tijd de kerkuil vrijwel uitsluitend werd aangetroffen op hooizolders in boerderijen. Waarschijnlijk door houtwormbestrijding op kerkzolders en kerktorens hebben de kerkuilen de kerken verlaten.

De kerkuil broedt in Noord Holland vooral in nestkasten geplaatst in schuren (open of gesloten) bij boerderijen. Er zijn 24 nestkasten geplaatst in kerktorens of op een kerkzolder. Op al die zolders en kerktorens, waar een nestkast is geplaatst, broedt de kerkuil NIET.

Hoe oud zijn de oudste kerkuilen in Noord-Holland, voor zover bekend?

Een in 2005 in Ipendam broedende uil werd in 1994 in Friesland geringd als nestjong. Op een afstand van 67 km en ondertussen 11 jaar oud. Ook in 1999, 2000 en 2002 werd deze uil broedend op die nestplaats te Ipendam gemeld. Vanaf 1999 tot en met 2005 was er aldaar ieder jaar een broedsel, zodat we mogen aannemen, dat deze uil bij al die broedsels betrokken was. In totaal zijn 31 jongen uitgevlogen. Het is niet onmogelijk, dat deze uil betrokken was bij eerdere broedsels aldaar, zodat het nageslacht mogelijk nog groter is.

Van één jong van de Friese Ipendammer is bekend, dat er voor een nageslacht werd gezorgd. In Z.O. Beemster werden in 2002, 2003 en 2004 kleinkinderen geboren. Op een boerderij in de buurt van Middenmeer broedde in 2005 een uil van 10 jaar oud. Deze uil werd in 1995 te Westerland op Wieringen (14 km) als nestjong geringd en te Middenmeer op dezelfde nestplaats als 2005 voor het eerst gemeld in 2001. Totaal 12 jongen vlogen uit.

Hoe ver kwam een uil, geboren in 2005? Een in 2005 in Broek in Waterland geringd jong werd na 88 dagen op 189 km dood teruggevonden te Crochte in Frankrijk. Een wereldrecord van een kerkuil uit de Wieringermeer. Is op 17 juni 2000 geringd. Deze kerkuil is op 15 oktober 2000 gevonden op het vliegveld van Minneapolis Airport in de staat Minnesota van de United States of America. Deze kerkuil zat in het landingstel van een vliegtuig. De afstand van deze recordhouder 7.219 kilometer. In 2001 werd een als jong geringde uil uit de Wieringermeer na 551 dagen te Hannover (317 km) dood aangetroffen. In 2003 werd een als jong geringde uil van Wieringen na 381 dagen broedend aangetroffen te Hamm-Lerche (D) op een afstand van 234 km.

Geen uitkomst

Op 19 juni 2005 controleerde Luc Smit in de Wieringermeer een nestkast in een kapschuur en constateerde hierin een legsel van 6 eieren van een kerkuil. De eieren voelden koud aan. Het was die dag erg warm weer, zodat er twijfel bestond of de eieren echt koud waren en of de eieren wel of niet verlaten waren. Op 13 juli 2005 werd de nestkast weer bezocht, nu samen met Renze Montsma. Met behulp van de stokken en de tennisracket werd de kast eerst afgesloten en tot hun verrassing troffen ze in de kast nu een adulte ongeringde uil aan inclusief de 6 eieren. De eieren echter voelden weer koud aan. Bovendien, als er gebroed werd, zou het eerste ei nu toch wel moeten zijn uitgekomen. Luc en Renze waren er daarom vrijwel zeker van dat de eieren niet meer werden bebroed. Op 2 augustus 2005 weer een bezoek van bovengenoemde 2 personen aan de bewuste stek. Bij het aanbrengen van de racket zag een holenduif nog net kans zich uit de kast te wurmen. In de kast ondertussen 6 koude eieren van een kerkuil, 2 eieren van een holenduif en 1 ei van een kauw. De laatste 3 eieren waren warm en werden kennelijk bebroed door de holenduif. De 6 eieren van de kerkuil werden verwijderd. Hiervan waren 5 eieren bevrucht en 1 onbevrucht.

Reinder Dokter

Foto: Renze Montsma

ZUID-HOLLAND

Wat is in Friesland begon, lijkt in Zuid-Holland te eindigen. Het opkrabbelen van de kerkuil in Nederland na de desastreuze winter van 1963, begon eind jaren '80 goed door te zetten, vooral in Friesland en Drenthe.

Zuid-Holland bleef – ondanks inzet van een actieve groep vrijwilligers – een vrijwel witte vlek op de kaart tot eind jaren '90. Pas in het jaar 2000 kwam de teller voor het eerst boven de tien eerste broedsels. Het werkelijke aantal zal wellicht iets hoger hebben gelegen, omdat altijd wel een enkel geval 'gemist' wordt door de vrijwilligers en bij zulke lage aantallen is dat al snel een flink percentage.

De echte doorbraak leek te komen in 2004. Bij een fantastische stand van de veldmuis in het grootste deel van de provincie, deden de uilen overal goede zaken. Mooie illustratie hiervan waren zo'n 20 velduilen die in een nieuw aangeplant bos bij Zoetermeer een gedekte tafel vonden en er de hele winter bleven hangen. Maar ook de kerkuil liet zich niet onbetuigd.

Het record van 2003 (17 eerste broedsels) werd ruim verdubbeld naar 36. Opvallend was dat de spreiding over de provincie beter begon te worden. Waren er voorheen enkele 'bolwerken' zoals b.v. Goeree Overflakkee die een flink deel van de stand bepaalden, nu leek de kerkuil zich over het grootste deel van de provincie te vestigen. Uiteraard zijn

de aantallen nog erg laag, maar de situatie verbetert snel. Het lijkt dat er een bepaalde 'kritische massa' nodig is, om tot echte groei te kunnen komen. Bij zulke lage dichtheden, valt het voor 'alleenstaande' vogels niet mee om een partner te vinden. Je hoort dan veelvuldig het verhaal: "er was de hele winter een uil, maar van 't voorjaar is-ie verdwenen". Bij een betere stand, kan een uil door te roepen een partner aantrekken, maar als niemand het geroep hoort, gaat de uil zwerven. Vaak ook nog met desastreuze gevolgen.

In 2005 is – ondanks een slechte muisenstand – de stand wederom toegenomen. Er werden 41 eerste broedsels gemeld vanuit de provincie. Leukste nieuwtje zijn de 3 broedsels uit de Vijfheerenlanden. Dit gebied – wat op het oog een van de meest geschikte gebieden uit de provincie lijkt – moest het tot dit jaar zonder kerkuilen stellen. En dit ondanks een zeer fanatieke vrijwilliger die het gebied rijkelijk van kasten heeft voorzien. In 2005 was het dan zover, en dan meteen met 3 broedsels. Het gezicht van Ad Sprang spreekt boekdelen denk ik.

M. Kuipers

Nieuws uit de regio

ZEELAND

Vanwege de zachte winter en het zachte voorjaar waren de Zeeuwse kerkuilen al erg vroeg actief. De eerste uilskuikens werden geringd op 2 juni en deze waren toen reeds 24 dagen oud.

Zoals gewoonlijk verschillen de broedresultaten sterk per subregio in het Zeeuwse. Elk jaar weer zijn er duidelijke verschillen tussen de voormalige eilanden.

Op Schouwen-Duiveland begonnen de uilen erg vroeg met hun activiteiten. 23 eerste broedsels werden er gevonden, twee meer dan vorig jaar. Ditmaal waren er echter geen tweede broedsels tegen 6 het vorige jaar. Op nog eens 5 andere adressen vertoefden niet-broedende of solitaire uilen. Veel jonge kerkuilen legden vroegtijdig het loodje, vooral door het verkeer, maar ook in het prikkeldraad rondom de natuurontwikkeling langs de Oosterscheldeoever (plan Tureluur).

Op de Bevelanden lag het aantal eerste broedsels eveneens een fractie hoger, 21 tegen 20, maar ook hier veel minder tweede broedsels, slechts 1 tegen 5 in 2004. Op Zuid-Beveland zijn waarschijnlijk enkele broedgevallen over het hoofd gezien daar niet alle deelgebieden zijn onderzocht.

Op Tholen waagden 11 paar een broedpoging, ééntje minder dan vorig jaar. De uilen begonnen er pas laat in het seizoen activiteiten te vertonen. Twee stelletjes begonnen geeneens met het leggen van eieren en 2 van de broedpogingen mislukten.

Walcheren liet een forse terugval zien van

24 naar 20. De meeste kerkuilen broeden er in het centrale deel westelijk van het Kanaal door Walcheren. Een soortgelijke terugval zagen we ook in Oost Zeeuwsch-Vlaanderen, met 6 van 41 naar 35. Het aantal adressen met kerkuilen was hier echter meer dan ooit tevoren, in totaal 62. Heel wat paren begonnen er gewoon niet aan. Een paar te Koewacht had het om een heel andere reden

niet echt makkelijk. Mevrouw kerkuil zat al op 4 eieren te broeden toen een stelletje kauwen de rest van de nestkast en inloepsleuf begon vol te slepen met takken, mos en stenen. Op 10 april zat de uil dusdanig ingebouwd dat ze geen kant meer uit kon. Alle troep werd verwijderd maar een week later was het weer van eenzelfde laken een pak. Nu zaten uil en kauw op nauwelijks een halve meter van elkaar te broeden. Aangezien de uil zat te verhongeren, onbereikbaar voor haar echtgenoot, werd besloten de hele kauwensantekraam te verhuizen naar een andere woning. Dit moet de uil toch te veel van het goede zijn geweest want bij een controle op 4 juni lagen er 3 koude eieren. Maar er is een happy-end. Weken later is er een hoop kabaal in een nestkast ongeveer een kilometer verderop, die tot dan toe al 15 jaar lang onbewoond was. Op 23 augustus werden hier 3 flinke donsjongen geringd. De grootste klap viel in het westen van Zeeuwsch-Vlaanderen waar altijd al opmerkelijk weinig kerkuilen worden gevonden vergeleken met het oostelijke deel. Het aantal broedsels daalde er van 14 naar 9. Bovendien geen tweede broedsels ditmaal. Wel bleken op minimaal 6 adressen kerkuilen voor te komen maar kon geen broeden worden aangetoond.

In Zeeland wordt al op jonge leeftijd begonnen met het kerkuilwerk
Foto: Kerkuilwerkgroep Zeeland

NOORD-BRABANT: kerkuilchirurgie in Beerzerveld

Het was in juli dat er bij ons in het vogelasiel een gewonde kerkuil werd binnengebracht. Een slachtoffer van prikkeldraad en bovendien een volwassen dier. Nu is het meestal zo dat slachtoffers van prikkeldraad hopeloze gevallen zijn. Vaak is de huid zo ernstig beschadigd dat, spieren, pezen en botten bloot liggen en de vleugel huid plus veren voor een deel zijn verdwenen. Er zit dan niets anders op dan het slachtoffer te euthanaseren.

In dit geval echter was de uiterste punt van de vleugel verwond en waren de handpennen 1 t/m 7 (van buiten naar binnen gerekend) beschadigd of verdwenen. De handpennen 2, 3 en 7 waren totaal vernield maar nog wel aanwezig. De pennen 4, 5 en 6 waren totaal verdwenen.

We hebben besloten de wond te behandelen en voorlopig alles zo te laten en eerst de wondgenezing af te wachten. De wond is op een kleine verdikking na goed genezen. Na verloop van enige tijd bleken de verdwenen handpennen weer opnieuw uit te groeien. De inwendige structuur van de vleugel bleek dus nog intact. Maar wat nu? Afwachten tot pen 2, 3 en 7 zichzelf zouden vernieuwen, of een handje helpen door de beschadigde pennen te verwijderen en wachten op vernieuwing van deze pennen. Dit zou echter wel eens vrij lang kunnen gaan duren.

Nu weet ik dat valkeniers soms beschadigde veren van hun vogels herstellen door de veren af te knippen en een nieuwe veer op de nog aanwezige spoel te lijmen. Wij kwamen op het idee dit ook eens met deze kerkuil te proberen. In de diepvries een uil van dezelfde grootte opgezocht en daarvan de handpennen 2, 3 en 7 uitgetrokken. Vervolgens heb ik bij de gewonde uil de gebroken en vernielde pennen afgeknipt. De goede vervangende pennen op de juiste maat gemaakt en ze vervolgens met secundelijm op de juiste plaats op de overgebleven spoelen gelijmd.

De uil onderging deze handelingen zonder ook maar de geringste tegenstand te bieden. De dichtgevouwen vleugel zag er nu weer als vanouds uit en in de volière kon hij zijn herstelde vleugel weer aardig gebruiken. We hebben de uil toen nog enige tijd laten zitten tot de pennen 4, 5 en 6 weer voldoende uitgegroeid waren om de nodige draagkracht te garanderen. Intussen bleven de vervangende gelijmde pennen prima zitten, en na enige tijd vloog de uil weer normaal door de volière.

Vervolgens hebben we hem zijn vrijheid

weer gegeven door hem in een kast uit te zetten en we hebben hem enige dagen bijgevoerd. We hopen dat onze inspanningen deze kerkuil weer in staat heeft gesteld om zijn bijdrage aan de instandhouding van de soort te hervatten.

Han Bouman, roofvogel- en uilenopvang te Beerzerveld

LIMBURG

Het lijkt er op dat de kerkuil in Limburg langzaam uit de problemen is. Afgelopen vijf jaar schommelde het gemiddelde aantal broedparen rond de 165. Met name op de Zuid-Limburgse klei (löss) deed de kerkuil erg zijn best. Hierbij moet worden aangekend dat er de afgelopen drie jaar niet volledig is geteld. De situatie is echter een stuk verbeterd. Er zal naar worden gestreefd om het komende broedseizoen alle bekende plaatsen te controleren. Ook zullen hier op diverse locaties aanpassingen moeten worden gedaan in verband met het veilig kunnen controleren van de broedplaatsen en met het voorkomen van predatie door de steenmarter.

Met het toenemen van het aantal broedparen stijgt ook het aantal verkeersslachtoffers enorm. In 2003 hebben we hieraan reeds veel aandacht besteed. Met name langs de grote wegen worden elk jaar meer dode kerkuilen gevonden. Het aantal verzamelde slachtoffers van slechts twee opletende natuurliefhebbers bedroeg afgelopen jaar 120. In Friesland wordt er al 2 jaar geëxperimenteerd met constructies die op de hectometer-

paaltjes zouden kunnen worden geplaatst. Dit zijn voorkeursplekken vanwaar kerkuilen naar hun prooi zoeken. Om deze uitkijkposten onaantrekkelijk te maken voor de uil zijn er vele constructies ontworpen die boven op de paaltjes zijn bevestigd zodat de kerkuil hierop niet kon gaan zitten. Nu, twee jaar later, waarin meer dan 10 constructies zijn getest is de conclusie: wat er ook bedacht wordt de Kerkuil gaat er op zitten. Toch zullen we nog blijven zoeken om mogelijkheden te vinden om deze doodsoorzaak te verminderen.

Veel leden van onze werkgroepen verzamelen braakballen met het doel om te weten te komen wat onze uilen op het menu hebben staan. Andere natuurliefhebbers zoals de leden van zoogdierenwerkgroepen halen hier weer andere informatie uit zoals bijvoorbeeld de aanwezigheid van muizensoorten in een bepaald gebied. In het kader van het samenstellen van de zoogdierenatlas van onze provincie is er veel aandacht besteed aan beide interessegebieden. Veel van de verzamelde gegevens zijn reeds opgenomen in de voorlopige zoogdieren verspreidingsatlas van Limburg. Ook wordt er nog verder onderzoek gedaan naar de grote bosmuis die regelmatig wordt aangetroffen in braakballen.

Kunnen Kerkuilen wel veilig broeden in en op de St. Pietersberg?

Afgelopen zomer werden we gebeld door ene mijnheer Nijssen uit Maastricht. Deze gaf enthousiast door dat in een van de grotten van de St. Pietersberg een kerkuil had

Foto: Johan de Jong

gebreed en dat uit dit nest 4 jongen waren uitgevlogen. Daar op het moment van belen niet is genoteerd wie de heer Nijssen was en waar hij precies woont, hebben we de exacte locatie jammer genoeg niet kunnen controleren. Om toch enige zekerheid te krijgen over deze melding is de werkgroep Maastricht gevraagd om in hun geleerden eens na te vragen of men iets af wist van dit broedgeval. Van Janet Verhey van het IVN Maastricht kregen we een telefoontje dat ze op een bepaalde plaats braakballen had gevonden die hoogstwaarschijnlijk van de kerkuil moesten zijn. Op 14 januari 2006 hebben we samen met Janet Verhey en Henny Kloosterboer een wandeling gemaakt naar de plaats waar de braakballen waren gevonden. Deze plek die plaatselijk bekend staat onder de naam "groeve Duchateau" of "de Tombe" is een kleine groeve die zich direct achter de grote ENCI groeve bevindt. Na enig speurwerk vonden we een plaats met de kenmerkende kalk(stront)strepen van de kerkuil. Hier lagen verspreid onder een richel van de mergelwand ongeveer 50 braakballen die onmiskenbaar van een kerkuil afkomstig waren. De plaats was echter ongeschikt als broedplaats en heeft alleen gediend als plek om te rusten. De afgelopen jaren hebben we echter in de omgeving van de St. Pietersberg geen meldingen van broedende kerkuilen ontvangen. Dit ondanks het feit dat de locatie voor kerkuilen een geschikte plaats zou zijn om een broedsel groot te brengen. Zowel het voedselaanbod als geschikte plekken zijn er in voldoende mate aanwezig. Een mogelijke verklaring voor deze afwezigheid kan worden gezocht in het feit dat er in de directe omgeving van de potentiële broedplaatsen al een aantal jaren een 'groot familielid' een vast broedstekje heeft. Op nog geen 100 m afstand van de vermoedelijke broedlocaties van de kerkuil broedt sinds 1997 een oehoe-paartje.

Steen-, zand- en mergelgroeves zijn namelijk de favoriete plaatsen waar de oehoe zijn jongen ter wereld brengt (G. Wassink). Deze grote broer is niet alleen een voedselconcurrent doch sterker nog de kerkuil staat regelmatig op het menu van de oehoe. Met name tussen februari en juni als er weinig egels (het voornaamste voedsel van de oehoe) zijn, worden er regelmatig kerkuilen gevangen. In een onderzoek naar het voedsel van de oehoe in de Achterhoek en Zuid-Limburg (P. Voskamp en G. Wassink) stond de kerkuil in de groeve in Cadier en Keer 2002-2004 en de ENCI groeve 1997-2002 9 maal op het menu. Niet alleen kerkuilen doch ook ransuil, steenuil en bosuil werden

regelmatig aangetroffen in de prooiresten. Mogelijk hebben ook de kerkuilen die zijn gezien in de grotten van de St. Pietersberg gediend als voedsel voor zijn "grote buur" en verklaart dit de afwezigheid van broedende kerkuilen in en rond de St. Pietersberg in atlasblok 61-27/37 van de laatste 7 jaar.

Jacques Ummels

2005, Kerkuilpopulatie in Vlaanderen terug op niveau!

Van in januari zag het er goed uit voor de kerkuil. De zoveelste zachte winter op rij, ideale omstandigheden om te jagen door erg heldere en droge nachten en een duidelijk groot prooiaanbod aan muizen. Niet verwonderlijk dus dat de eerste koppeltjes zich in februari al waagden aan de eileg. Maar het blijft toch altijd afwachten tot het moment dat half juni de eerste nesten kunnen gecontroleerd worden. Persoonlijk was

Foto: Jan Rodts

het voor mij dan wel snel duidelijk, in de eerste zes nesten trof ik telkens vijf jongen aan. Bovendien waren de jongen meer dan goed doorvoed. In vele nieuw geplaatste nestkasten trof ik alleen maar tweedejaarsvogels aan die zelf al een kroost verzorgden, en in sommige nestkasten die al jaren onbezet waren was het nu ook prijs! Benieuwd of mijn vaststellingen ook in de rest van Vlaanderen gelijkaardig waren...? En dat bleek inderdaad te kloppen - meer zelfs. Het oversteeg ruim de vroegere resultaten! In alle vijf Vlaamse provincies werd het hoogste aantal broedgevallen genoteerd sedert de oprichting van de Kerkuilwerkgroep. De populatie is op één jaar tijd met bijna 40% toegenomen, op 938 locaties was de kerkuil aanwezig! Het aantal nestkast-

broeders steeg tot 570 koppels, of 73% van alle broedgevallen (190 broedgevallen meer in een nestkast dan in 2004). Het nestgemiddelde varieerde provinciaal tussen 3,0 en 3,9 en bedroeg 3,4 wat meer is dan het langjarig gemiddelde. Het aantal op aanwezigheid van kerkuilen gecontroleerde plaatsen nam (in verhouding slechts) toe met 10% t.o.v. 2004.

Als conclusie kan gesteld worden dat de kerkuil in Vlaanderen eindelijk terug het populatieniveau van voor de strenge winter 1962-1963 bereikt heeft!

De resultaten 2005

2.223 controleplaatsen leverden 776 geregistreerde broedgevallen op (W-VI = 85; O-VI = 77; A = 283; VI-Br = 173 en L = 158). Op 162 andere plaatsen was de Kerkuil niet broedend aanwezig. 31% van de koppels kwam tot broeden in een kerk, 40% in een boerderij of schuur en 16% in een woning, 6% in kastelen en gelijkaardige gebouwen

en 7% in andere locaties. 570 broedgevallen (73%) vonden plaats in een nestkast! Er werd een nestgemiddelde bereikt van 3,4 pulli per nest (berekend op 1918 vastgestelde pulli in 557 gecontroleerde nesten). 5% van de broedgevallen mislukten. In 23 atlashokken (van 80 km²) in Vlaanderen werden 10 of meer broedgevallen opgetekend, in één hok in het zuiden van de provincie Antwerpen zelfs 20 broedgevallen! Er kwamen koppeltjes tot broeden in een onderlinge afstand van amper 25 meter van elkaar. Dergelijke dichtheden werden ook nooit eerder bereikt.

Ludo Smets, voorzitter Kerkuilwerkgroep Vlaanderen

Steenuil

NIEUW BESCHERMINGSPLAN STEENUIL

Het verhaal van de steenuil mag inmiddels bekend verondersteld worden: door de teloorgang van de kleinschalige cultuurlandschappen in Nederland is de stand van deze karakteristieke plattelandsbewoner de laatste decennia sterk achteruitgegaan. Singels, houtwallen en overhoekjes verdwijnen terwijl bijgebouwen en erven steeds 'netter' worden. De steenuil staat als 'kwetsbaar' op de Rode Lijst van Nederlandse broedvogels uit in 2004. Sinds 1960 is de steenuil in Nederland met 50-75% afgenomen. In 2000 waren er nog slechts zo'n 6.000 broedparen.

Hoewel kerk- en steenuil in grote lijnen hetzelfde landschap bewonen en dus aan dezelfde landschappelijke veranderingen bloot staan, is de bescherming van de steenuil waarschijnlijk wat complexer dan van de kerkuil. Is de kerkuil sterk in de lift gekomen na het op grote schaal aanbieden van nestkasten, de steenuil is helaas niet geholpen met alleen het aanbieden van nestgelegenheden. Naar de huidige inzichten is het grootste knelpunt voor de steenuil het steeds verder verslechterende voedselbiotoop. Het aantal jongen dat jaarlijks uitvliegt, lijkt op basis van de meest recente kennis onvoldoende om de populatie op peil te houden.

De steenuil staat hoog in de voedselpyramide. Daarom zullen biotoopverbeteringen voor deze soort ook gunstig zijn voor veel andere

vogelsoorten. En waarschijnlijk ook voor veel soorten uit andere soortgroepen, zoals vlinders, planten, etc. De Steenuil is daarom een logische keuze als boegbeeld voor de bescherming van natuurwaarden in kleinschalige cultuurlandschappen.

Steenuilbescherming was in het verleden vooral gericht op het creëren van nestgelegenheden. Met het Plan van Aanpak Steenuil (1998-2004), uitgevoerd door Steenuilen Overleg Nederland (STONE), Landschapsbeheer Nederland, SOVON Vogelonderzoek Nederland en Vogelbescherming Nederland, is een grote impuls gegeven voor onderzoek naar broedbiologie, voedselkeuze, verspreiding en populatieontwikkeling van de Steenuil ons land. Steenuilen spreken zeer tot de verbeelding. Hun uiterlijk en hun voorkomen in de buurt van mensen maakt dat velen zich in willen zetten voor hun behoud. In Nederland is sinds lange tijd een grote groep van vrijwillige steenuilbeschermers uitvoering van maatregelen zijn daarom essentieel voor de succesvolle bescherming van Steenuilen en andere vogels in kleinschalige cultuurlandschappen, waaronder natuurlijk de Kerkuil!

STONE, SOVON, Landschapsbeheer Nederland en Vogelbescherming Nederland starten met een nieuw project voor de praktische bescherming van Steenuilen. Het project (2006-2008) werkt langs twee sporen.

De steenuil staat hoog in de voedselpyramide. Daarom zullen biotoopverbeteringen voor deze soort ook gunstig zijn voor veel andere

Foto: Johan de Jong

Foto: Ronald van Harxen

- Het eerste spoor is gericht op algemene voorlichting over hoe individuele eigenaren en gebruikers in het buitengebied kunnen bijdragen aan de bescherming van natuurwaarden in het algemeen en van Steenuilen in het bijzonder.
- Het tweede spoor richt zich op enkele voorbeeldgebieden. In deze gebieden zullen eigenaren en gebruikers voorlichting 'op maat' krijgen. Per situatie zal worden gekeken welke maatregelen voor Steenuilen interessant zijn. Vervolgens zullen waar nodig bewoners en eigenaren begeleid worden bij het nemen van steenuilvriendelijke maatregelen. Door monitoring zal de effectiviteit van de maatregelen in kaart worden gebracht. Met dit project wordt hopelijk een stevige basis gelegd voor een effectieve en duurzame steenuilbescherming in ons land. Voor meer informatie:

Steenuilen Overleg Nederland (STONE)

Pascal Stroeken tel: (072) 533 95 11
stone@steenuil.nl - www.steenuil.nl

Landschapsbeheer Nederland (LBNL)

Aad van Paassen tel: (030) 23 45 019
a.van.paassen@landschapsbeheer.nl

Kleinschalige maatregelen voor de steenuil: door het afplaggen en verschrallen van een weiland is prima voedselbiotoop voor steenuilen ontstaan (aan de rand van de sloot bevinden zich tientallen muizenholten). Een tijdelijke schuilgelegenheid is gecreëerd direct onder de invliegopening van de nestkast in de gevel van het schuurtje.

Sperweruil

Sperweruil in Drenthe.

Maandag 31 oktober begon voor mij met het naar de garage brengen van de auto voor de jaarlijkse APK. Ik hoef geen leenauto zei ik tegen Gerard de garagehouder. Ik ga vandaag lekker in de tuin werken. Haast zou ik daar later op de dag spijt van hebben gekregen.

Tegen 12 uur belde onze zoon Dirk dat ik direct na zijn huis in Boven Smilde moest komen omdat er op de pieper (semafoon) van de Dutch Birding een Sperweruil (*Surnia ulula*) gemeld werd in Hooghalen. Stom genoeg had ik weer eens mijn semafoon in de andere broek laten zitten, en zodoende de melding zelf niet meegekregen. Toen ik vertelde dat mijn auto voor de APK was en ik van niets wist omdat ik de hele morgen in de tuin aan het werk was geweest, en geen pieper bij me had, was het even stil.

Goed raad was duur, ik kom wel naar Roden en dan gaan we daar vandaan naar Hoogha-

len zei Dirk. Zo gezegd zo gedaan, vol verwachting en toch wel wat gespannen gingen we op pad hopen dat de vogel niet was gevlogen, daar we toch wel wat tijd verdaan hadden.

Bij het Herinneringscentrum Kamp Westerbork aangekomen stond een flink aantal auto's op de parkeerplaats. Dat was wel een goed teken. Tijdens de dan altijd te lange wandeling kwamen we al een aantal bekende tegen die de Sperweruil al gezien hadden. Eenmaal op de plek aangekomen stonden er zeker een 70 à 80 vogelaars gespannen naar een bepaalde plek in het naaldbos te kijken.

Met enige moeite konden we de Sperweruil achter wat takjes ontdekken. Prachtig zoals de vogel daar dicht tegen de stam van de boom zat. Na ongeveer tien minuten vloog de uil naar een andere plek, waar we hem beter in beeld kregen. Hier konden we ook een paar foto's maken, al waren de omstandigheden door tegenlicht niet optimaal. Na een poosje verplaatste de uil zich weer en dook naar de grond om even later weer naar

zijn zitplaats te vliegen met een bosmuis in de bek. Deze werd ondanks de grote schare toeschouwers rustig naar binnen gewerkt. Na de veren te hebben gepoetst en zich eens goed uitgeschud te hebben, vloog de uil de weg over om neer te strijken in een naaldboom waar hij mooi te bekijken was. Door de aanwezige toeschouwers kon er volop gefotografeerd worden.

Deze sperweruil is de derde die ooit in Nederland is waar genomen en de eerste goed zichtbare. Eerdere waarnemingen van een Sperweruil in ons land dateren uit april 1995 te Brunssum Zuid Limburg. En de vondst van een dode Sperweruil bij Amerongen in oktober 1920. Sperweruilen komen als broedvogel voor in de uitgestrekte naaldbossen van Scandinavië en Rusland. De Sperweruil van Hooghalen liet zich die dag tot laat in de middag door zo'n 180 a 200 vogelaars bewonderen. De vogel is de daarop volgende dagen ondanks intensief spuren niet meer waar genomen.

Koen Vogt

Foto: Koen Vogt

Velduil

Ruimt de Velduil het veld?

De velduil heeft veel overeenkomsten met onze grauwe kiekken en daarom leek het ons een aardig idee om informatie die wij binnen het werk van de Werkgroep hebben verzameld op de site te zetten. De velduil zit de laatste decennia duidelijk in de hoek waar de klappen vallen; een situatie die voor heel NW-Europa op gaat. Velduilen broeden vnl. in natuurgebieden maar wij hebben het idee dat de decimering van het voedselaanbod in het Europese cultuurlandschap de soort parten speelt; schraalhans is meester geworden!

Zoals zijn Nederlandse naam al doet vermoeden was *Asio Flammeus* in vroegere tijden een gangbare verschijning in de velden. De Duitse naam *Sumpfohreule* is adequater en meer to the point; in zijn beste jaren moet de velduil relatief talrijk zijn geweest langs de zompige randen van moerassen, hoogvenen, natte hooilanden en duinvalleien. Ook het cultuurland zal in vroegere tijden van betekenis zijn geweest. Niet zo zeer vanwege de functie als broedplaats maar meer

als foerageergebied in de winterperiode. Woelmuizen (waaronder de veldmuis) staan hoog op het verlanglijstje van een gemiddelde velduil.

De achteruitgang van *Asio flammeus* in relatie tot het voedselaanbod.

Velduilen lijken in huidige Nederlandse broedgebieden niet zoveel te duchten te hebben. Het gaat hier doorgaans om natuurgebieden die door terreinbeherende instanties in de broedtijd goed tegen verstoring worden behoed. Het voedselaanbod is in het broedseizoen waarschijnlijk ook niet een permanente bottleneck; veel potentiële prooidieren hebben dan jongen en komen juist in die natuurgebieden in relatief hoge dichtheden voor.

Dieetonderzoek bij onze grauwe kiekendieven heeft ons veel inzicht gegeven in de betekenis van een keur aan prooidieren, maar vooral ook waar die prooidieren worden gepakt. Deze kennis is uiteraard gebaseerd op de broedperiode. Van de Nederlandse populatie velduilen zijn nauwelijks gegevens over de dieetkeuze in de broedperiode voorhanden. Een uitzondering hierop vormt een artikel over de dieetkeuze van een broedpaar op Griend door Eric Stienen & Allix

Brenninkmeijer (*Limosa* 70: 5 - 10 (1997); Voedsel en groei van kuikens van de Velduil *Asio flammeus* op Griend). Met name de doortrekkende van de meest talrijke steltloper van de Waddenzee - de bonte strandloper - bepaalt in hoge mate het broedsucces van de Griendse uilen. Dit beeld is in 2004 bevestigd door de bevindingen van Griendbewakers Date Lutterop en Giny Casemir. Van de schaarse keren dat we zelf in staat waren prooiersten van velduilen in de broedtijd te verzamelen, (Midwolda 1994 en Eemshaven 2003) blijkt dat veldmuizen domineren en dat in het geval van de Eemshaven prooien als gruttopulli en bijv. bosspitsmuizen tot het menu behoorden.

De influx in de winter 2004/2005 geeft ons een mooie gelegenheid iets meer te weten te komen over het dieet in de winterperiode. Er zijn op 8 locaties in Nederland braakballen en plukresten verzameld en hoewel er per locatie soms boeiende prooidieren worden gegrepen, is er een grote mate van eenduidigheid als het gaat om de belangrijkste prooi; de veldmuis is op vrijwel alle locaties de meest gegrepen soort. Dit is natuurlijk geen verrassing gezien het piekjaar van deze woelmuis en het geeft ook

Velduil produceert braakbal Foto's: Hans Hut

aan waarom velduilen het tegenwoordig zo moeilijk hebben. In heel Europa zijn er sterke aanwijzingen dat veldmuizen stukken schaarser zijn geworden; een ontwikkeling die hoogstwaarschijnlijk ook debet is aan de achteruitgang van torenvalk, blauwe kiekendief en bijv. ransuil.

De Velduil als broedvogel

De Nederlandse populatie velduilen begint de laatste jaren aardig door het ijs te zakken. Ook in de ons omringende landen zijn de geluiden somber en dat we deze winter zoveel velduilen registreren komt louter en alleen door het nomadische karakter van deze uil in combinatie met het beste veldmuizenjaar sinds 1992.

Terug in de tijd hebben we gedurende de hoogtijdagen van de Mc Sharry-braak diverse broedparen geregistreerd, de link met het veldmuizenaanbod was toen al duidelijk.

Hoogstwaarschijnlijk broeden er jaarlijks wel één of meerdere paren velduilen in de Oldambster akkers, maar door de (zeer) lage trefkans worden ze makkelijk over het hoofd gezien.

In onze werkgebieden hebben we tot op heden het geluk regelmatig velduilen in de broedtijd tegen te komen. Soms gaat het om solitaire vogels, vaker gaat het om broedvogels. Zo zagen we in 2003 gedurende de hele zomer een paar velduilen rondhangen bij een perceel Teff (een Afrikaans soort graan) aan de Duikersweg in Zuidelijk Flevoland. In hetzelfde jaar werd een broedpaar vastgesteld tussen Nieuw-Beerta en Finsterwolde, Oost-Groningen. Een jaar later werd in hetzelfde gebied eveneens een (succesvol) paar vastgesteld. In de tweede helft van de zomer vonden we een doodgedreden, nauwelijks vliegvlugge velduil langs de Hamer en Sikkellaan.

De drie paren die we in 2003 in het Eemshaventerrein hebben vastgesteld gaven ons weer een kans om in het mysterieuze leven van de soort te duiken. Twee paren hebben met succes jongen grootgebracht. Bij het derde paar mislukte de broedpoging helaas. Het vermoeden bestaat dat de eind april dood gevonden vogels één van dit paar is geweest. Vele tientallen uren zijn besteed om braakballen van de mannetjes te verzamelen (die vaak vaste uitkijkposten hebben) en na lang zoeken door met name Hilbrand Schoonveld zijn de nesten van de beider succesvolle paren uiteindelijk ook gevonden. In het meest Oostelijke nest vlogen uiteindelijk 4 jongen uit, in het Westelijke nest hoogstwaarschijnlijk 3. We weten van dit nest dat één jong van ca. 3 weken oud - voorafgaande aan de eerste nestcontrole - door een Vos is gegrepen. De andere jongen hadden zich inmiddels al ruim rond de nestplek verspreid, een trucje dat je trouwens

bij grondbroeders als de Velduil wel vaker ziet (een slimme antipredatorreactie). Op beide broedplaatsen konden tot ver in juli geregeld furieuze ouders worden gezien die in de avondschemering achter bruine kiekens, buizerden en andere luchtpredatoren aanzaten, een werkelijk adembenemend schouwspel.

Zijn er nog kansen voor velduilen in het Europese landschap?

Deze sombere voorspelling kan op dit moment onmogelijk worden beantwoord, omdat we eenvoudigweg te weinig weten over de ecologie van de soort; in Nederland heeft nog nimmer een goed populatieonderzoek plaatsgevonden waardoor we nu vooral gissen naar het antwoord op de vraag waarom deze soort het zo beroerd doet in ons land.

Om iets over de kansen voor de soort in Nederland te kunnen zeggen, is het misschien goed een paar positieve voorbeelden op rij te zetten. Op zowel Terschelling als Texel lijkt de soort het redelijk te doen. Aan het voedselaanbod kan het niet liggen (op Terschelling zitten geen woelmuizen) en het is aannemelijk dat de vitaliteit van de beide broedpopulaties mede het gevolg is van het gegeven dat rust en ruimte hier nog in ruime mate voorhanden zijn. Zo zijn gebieden als de Slufter en het Jan Thijsseduin voor een belangrijk deel van het jaar voor publiek gesloten en lijken de dichtheden aan potentiële prooidieren toereikend te zijn. Een ander interessant voorbeeld van een gebied waar de velduil relatief kort geleden als broedvogel is gearriveerd is Rottumerplaat. Dit eiland kent een grote mate van dynamiek en bovendien is het gebied voor publiek afgesloten zodat rust is gewaarborgd. Door de introductie van de veldmuis op Schiermonnikoog bedreog het aantal paren op dit eiland in 2004 drie paar (na een reeks van kwakkelende jaren).

Een gebied waar onder andere vanwege het voorkomen van velduilen met veel belangstelling naar uitgekeken kan worden is het grootschalige buitendijkse kweldergebied van het Noorderleeg. Qua schaal en ruimte maar vooral in termen van dynamiek een

UILEN NIEUWSBRIEF 2006

buitenkans voor een begaafde opportunist als de velduil. Een ander gebied met potenties is het Lauwersmeer. Nu een gebied waar naast natuur met name recreatieve en militaire belangen de boventoon voeren. In 1992 kwamen hier nog 13 paren tot broeden maar dit beeld is verleden tijd. Het is duidelijk dat de huidige beheersmaatregelen in het Lauwersmeergebied (inclusief het militaire oefenterrein "de Marnerwaard") tekort schieten voor die soorten die echt de moeite van het beheren waard zijn. Het opheffen van de huidige harde scheiding tussen de zoute Waddenzee en de zoete boezem zou voor de velduil wel eens gunstig kunnen uitpakken. Zoals eerder aangegeven zou een belangrijke reden van de negatieve ontwikkelingen wel eens kunnen liggen aan de te ver doorgesloten intensivering in de landbouw. Zo lijkt het verdwijnen van zomergranen en het opruimen van landbouwkundig overbodige hoekjes voor veel soorten van het cultuurland slecht uit te pakken. De velduil vormt daarop geen uitzondering maar er zijn hoopvolle ontwikkelingen te melden. Zo bleek meerjarige braaklegging in de Dollardpolders plotseling flinke aantallen velduilen aan te trekken. Mits op de juiste schaal toegepast zouden maatregelen als faunaranden en meerjarige braaklegging extra armslag voor de uil met de korte oren kunnen geven (denk aan het broedgeval in de Landschapspolder, Rheiderland in 2004). De velduil heeft het veld niet te ruimen als alle zeilen nu worden bijgezet!

Iets over dieetonderzoek

De viezeriken onder de vogelaars hebben een niet te onderdrukken neiging om in braakballen te wroeten en resten van schranspartijen van uilen op te zoeken. Gelukkig maar, want dankzij deze neiging weten we nu wel iets over het dieet van o.a. de velduil. Zo werd tijdens een watervogeltelling op Vlieland (winter 2001/2002) een groep van minimaal 10 overwinterende Velduilen in de Meeuwenduinen ontdekt; een unieke kans om uit te zoeken naar welke prooien de culinaire belangstelling van deze uilen uitging. Ten opzichte van ransuil, steenuil en kerkuil weten we van de prooikeuze van onze velduilen eigenlijk bijster weinig. Dit heeft deels te maken met het gegeven dat velduilen veel minder eenvoudig zijn op te sporen dan het genoemde trio, maar heeft deels ook te maken met het gegeven dat velduilen doorgaans minder vaak op zgn. 'roestplaatsen' zijn te vinden. In de Meeuwenduinen hadden we echter het geluk een veelvuldig gebruikte duinvallei

Gevonden braakballen en prooieresten van Velduilen									
Verklaring van de gebieden onder de tabel.									
Prooi-soort	VI	Sc	DI	Fr	Ac	Eh	Gr	Mw	Tot.
Waterral <i>Rallus aquaticus</i>	4	-	-	1	-	-	4	-	9
Zilverplevier <i>Pluvialis squatarola</i>	1	-	-	-	-	-	1	-	2
Kanoet <i>Calidris canutus</i>	3	-	-	-	-	-	1	-	4
Visdief <i>Sterna hirundo</i>	-	-	-	-	-	-	12	-	12
Noordse Stern <i>S. paradisaea</i>	-	-	-	-	-	-	2	-	2
Visdief/Noordse Stern <i>S. hirundo/paradisaea</i>	-	-	-	-	-	-	12	-	12
Bonte Strandloper <i>Calidris alpina</i>	44	2	-	-	-	1	31	-	78
Houtsnip <i>Scolopax rusticola</i>	3	-	-	-	-	-	-	-	3
Tureluur <i>Tringa totanus</i>	15	-	-	-	-	-	-	-	15
Grutto pulli <i>Limosa limosa</i>	-	-	-	-	-	3	-	-	3
Steltloper sp. <i>Wader sp.</i>	32	3	-	-	-	1	-	-	36
Veldleeuwerik <i>Aluada arvensis</i>	-	1	-	1	-	2	-	-	4
Strandleeuwerik <i>Eremophila alpestris</i>	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Oeverpieper <i>Anthus petrosus</i>	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Waterpieper <i>A. spinoletta</i>	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Graspieper <i>A. pratensis</i>	-	-	-	-	31	2	1	-	34
Pieper sp. <i>Anthus sp.</i>	1	1	-	-	-	-	-	-	2
Gele Kwikstaart <i>Motacilla flava</i>	-	-	-	-	-	2	-	-	2
Zanglijster <i>Turdus philomelos</i>	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Merel <i>T. merula</i>	4	-	-	2	-	-	-	-	6
Kramsvogel <i>T. pilaris</i>	1	1	-	-	-	-	-	-	2
Koperwiek <i>T. iliacus</i>	1	2	-	2	-	-	-	-	5
Lijster sp. <i>Turdus sp.</i>	2	3	-	-	-	-	-	-	5
Spreeuw <i>Sturnus vulgaris</i>	2	1	-	-	-	-	1	-	4
Goudvink <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Sneeuwgors <i>Plectrophenax nivalis</i>	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Zangvogel sp. <i>Passiformes sp.</i>	6	5	-	-	8	3	-	-	22
Vogel sp. <i>Aves sp.</i>	28	-	-	-	13	-	4	1	46
Bosspitsmuis <i>Sorex araneus</i>	-	-	-	-	7	19	-	-	26
Huisspitsmuis <i>Crocodylus russula</i>	-	5	-	-	6	-	-	-	11
Veldmuis <i>Microtus arvalis</i>	-	92	336	200	563	110	-	48	1349
Aardmuis <i>M. agrestis</i>	-	-	-	4	-	1	-	-	5
Rosse woelmuis <i>Clethrionomys glareolus</i>	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Woelmuis sp. <i>Microtidae sp.</i>	-	1	-	1	-	1	-	-	3
Dwergmuis <i>Micromys minutus</i>	9	1	-	-	1	-	-	-	11
Bosmuis <i>Apodemus sylvaticus</i>	10	11	-	1	8	-	5	2	37
Mol <i>Talpa europaea</i>	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Bruine rat <i>Rattus norvegicus</i>	14	3	-	-	1	-	-	-	18
Muskusrat <i>Ondatra zibethicus</i>	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Rat sp. <i>Rattus sp.</i>	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Zoogdier (groot) <i>Mammal sp.</i>	3	-	-	-	-	-	-	-	3
Loopkever sp. <i>Carabidae sp.</i>	1	-	-	-	4	-	-	-	5
Totaal	186	135	339	214	642	144	74	52	1786

Toelichting op de gebieden:

- VI: Vlieland: Meeuwenduinen januari-maart 2002, 10-12 uilen in duinvallei
- Sc: Schiermonnikoog: Oosterkwelder 6 januari (9 uilen), 2 februari 2005 (1 uilen) en 12 maart 2005 (1 uil)
- DI: Dollard: 6 februari 2005: 82 braakballen gevonden op roestplaats van 19 Velduilen op de kwelder, 11 februari 2005: 60 braakballen en 1 plukrest op dezelfde roestplaats nu met 17 uilen.
- Fr: Friesland: 107 braakballen en 6 plukresten verzameld in februari-maart 2005.
- Ac: Ackerdijkse Plassen: 130 braakballen van voorjaar 2003 (max. 9 uilen) en 85 braakballen van voorjaar 2004 (max. 6 uilen), verzameld door Barry Teunissen van Natuurmonumenten-Delfland.
- Eh: Eemshaven oost: braakballen en plukresten van 2 succesvolle broedparen in 2003
- Gr: Griend: braakballen en plukresten in broedseizoen 2004, verzameld tussen 21 april en 22 juli door Date Lutterop
- Mw: Midwolda: 38 braakballen en 1 plukrest verzameld bij een succesvol broedpaar in 1994

UILEN NIEUWSBRIEF 2006

Foto: Martijn de Jonge

Ransuil

Onderzoek naar de overleving van ransuilen met behulp van vleugelmerken

De ransuil is in de Haarlemmermeer, Zuid Kennemerland en delen van Amsterdam een vrij algemene uilensoort. Sinds het eind van de jaren tachtig worden in deze regio op circa 15 slaapplekken ransuilen geïnventariseerd. Het aantal uilen varieert jaarlijks tussen de 80-120 exemplaren. De fluctuaties in de aantallen zijn veelal een direct gevolg van de jaarlijkse schommelingen in de veldmuizenstand en het daaraan gekoppelde broedsucces. Andere factoren zijn ook van invloed op de populatiegrootte. Hierbij kunnen we denken aan de geleidelijke verandering c.q. vernietiging van het agrarische landschap. Dit heeft lokaal een blijvende negatieve invloed op de aantallen van sommige slaapplekken te zien gegeven. De eerste jaren van de aanleg van nieuwe recreatiebossen, de extensief beheerde wegbermen en overhoekjes langs autowegen en in het bijzonder de uitbreiding van de Luchthaven Schiphol vormen hierop een positieve uitzondering. De keerzijde is wel dat de laatst genoemde gebieden weer gekenmerkt

worden door de nodige verkeer en vliegtuigslachtoffers. De vestiging en toename van de havik lijkt meer invloed te hebben gehad op de broedplaatskeuze van ransuilen dan op de aantallen gemeten op de slaapplekken. Ondanks de vele veranderingen in een dynamisch gebied als de randstad weet de ransuil zich op een redelijk stabiel niveau te handhaven. Dit zegt veel over de opportunistische leefwijze van deze uilensoort.

Om inzicht te krijgen in de groepssamenstelling en overleving van ransuilen worden sinds 1993 niet alleen nestjongen maar ook volwassen ransuilen op slaapplekken gevangen en geringd. Uit terugvangsten is gebleken dat het merendeel van de nestjongen samen met hun ouders in de aansluitende winter op de slaapplekken verblijven. Iedere slaapplek blijkt te bestaan uit één of meerdere kernparen. Deze dominante paren eisen in het volgende voorjaar de in de buurt van de slaapplek gelegen territoria op. Vanaf het eind van de winter trekt een deel van de jonge vogels weg en een deel blijft om in toekomstige jaren de rol van kernpaar over te kunnen nemen. Om meer duidelijkheid in de overleving te krijgen is het noodzakelijk de uilen regelmatig te hervangen. Na enkele winters bleek dat hervangsten niet tot

nauwelijks werden gerealiseerd. Blijkbaar maakt het vangen en ringen zoveel indruk op ransuilen dat de opgedane ervaringen definitief worden opgeslagen in het lange termijngeheugen. Uit onder meer enkele terugmeldingen van verkeersslachtoffers, de plaatsrouw wat betreft broedlocaties en gezien specifiek individueel gedrag werd verondersteld dat het jaarlijks (voor een deel) toch om bekende ransuilen zou moeten gaan. Om dit te kunnen bewijzen moest een andere onderzoekstechniek worden geïntroduceerd. In de winter van 1997 is, na een terdege vooronderzoek met enkele ransuilen uit een vogelasiel, op beperkte schaal gestart met het plaatsen van permanente of afstand afleesbare vleugelmerken. De onbekende factor was hoe ransuilen in de vrije natuur zouden reageren op het dragen van vleugelmerken. In de literatuur was wel het een en ander bekend maar het betrof dan altijd ervaringen met andere vogelsoorten dan uilen. In de praktijk bleek het geen bezwaar. De vleugelmerken zijn standaard wit van kleur met een dubbele zwarte lettercode. Het plaatsen van de merken begint met het uitmeten van de exacte locatie op de vleugel. Daarna wordt het vleugelmerk als een piercing met behulp van een roestvrijstalen penneetje door de vlieghuid op de vleugel

gefixeerd. De merken hebben een lichte buiging waardoor ze gestroomlijnd over de botten van de onderarm liggen. Om de kans op aflezingen te vergroten wordt op beide vleugels een merk aangebracht. Voor het loslaten wordt de aangeprikte huid ontsmet met applicatievloeistof (chlorhexidine-digluconaat). Het voordeel van vleugelmerken ten opzichte van alleen een potring is dat het percentage terugmeldingen aanzienlijk gestegen is van circa 15 tot 35 procent. Tevens verschaft deze methode beduidend meer inzicht in de levensloop van individuele ransuilen doordat zij met enige regelmaat kunnen worden afgelezen op de slaapplek of als broedvogel bij het nest. In dit verband is de levensloop van ransuil AV het vermelden waard. Dit destijds na tweede kalenderjaar vrouwtje werd in het voorjaar van 1997, als partner van een bigaam mannetje, gevangen in een voortuin van een woning langs de Zwanenburgbaan ter hoogte van Schiphol. In mei van hetzelfde jaar werd ze voor het laatst in de bewuste tuin afgelezen. In de winter van 2004 werd ze voor het eerst sinds jaren weer waargenomen op een kleine slaapplek in een woonwijk in Badhoevedorp. Ook in 2005 werd vrouwtje AV regelmatig op deze locatie afgelezen. Helaas werd ze in februari 2006 als verkeersslachtoffer gevonden op de rijksweg A4 ter hoogte van Hoofddorp. Met een leeftijd van minimaal 12 jaar is dit vooralsnog een van de oudst bekende exemplaren in de regio. Aan de hand van de vleugelmerken blijkt het hier niet om een uitzondering te gaan. Momenteel zijn er tientallen ransuilen bekend die een leeftijd hebben of hebben bereikt van 6 jaar of ouder.

Het aflezen van de dubbele lettercode is niet altijd even eenvoudig. Vaak wordt dit bemoeilijkt doordat de merken gedeeltelijk verscholen liggen onder de schouderveren. Over het algemeen is op de linkervleugel de linkerletter en op de rechtervleugel de rechterletter van een merk goed afleesbaar. Door nu beide letters te combineren ontstaat de volledige code. Bij een ransuil in alerte houding daarentegen zijn de beide letters van een merk meestal wel goed afleesbaar. Het probleem is echter wel dat een alerte uil

Foto: Martijn de Jonge

in principe in de startblokken staat om op te vliegen en dit leidt veelal tot het verstoren van de totale slaapplek. In het belang van de uilen zou altijd voldoende afstand tot de slaapboom in acht moeten worden genomen. Het gebruik van een telescoop verdient daarom de voorkeur. Als een gevleugelmerkte uil ongunstig zit is het aan te bevelen om het op een ander moment van de dag nog eens te proberen. Ransuilen zijn ware zonzonaanbidders wat tot gevolg heeft dat hun zitpositie gedurende dag wisselt. In de praktijk blijkt aflezen met harde wind goede resultaten op te leveren omdat de schouderveren dan regelmatig opwaaien. Hierdoor krijg je vrij zicht op de beide letters van een merk.

Uit de terugmeldingen is gebleken dat ransuilen zich in alle richtingen verspreiden. Vogels die tot een vaste populatie behoren, leven hun hele leven in principe binnen een straal van gemiddeld 7 kilometer rond de slaapplek. De meeste ransuilen die de regio verlaten worden teruggemeld binnen een straal van 75 kilometer. Van de tot op heden 300 gevleugelmerkte exemplaren zijn er slechts twee uit het buitenland gemeld. Eén ransuil werd na twee jaar gemeld uit België en een tweede uil na een jaar uit Zweden. Aflezingen of niet compleet afgelezen vleugelmerkcodes, aangevuld met gegevens als datum en locatie, kunt u zenden

naar bjbol@hetnet.nl. U wordt dan door mij geïnformeerd over de levensgeschiedenis van de betreffende vogel. Indien u in het bezit komt van een gevleugelmerkte ransuil wordt u verzocht deze aan de hand van het ringnummer rechtstreeks te melden bij het Vogeltrekstation (www.vogeltrekstation.nl).

Bert Jan Bol

Foto: Bert Jan Bol

WEBSITE WWW.UILEN.ORG POPULAIR!

Het idee voor de website is geboren op 24 augustus 2001. Op 17 november in 2001 kon de site voor het eerst worden bekeken. Dat was 1 jaar na de start van de database nieuwe stijl. Sinds die tijd is er een heleboel aan veranderd en vooral toegevoegd. Er zijn ook een heleboel bezoekers geweest. Kwamen er in 2002 ongeveer 400 bezoekers per maand, nu is dat opgelopen tot meer dan 3000 per maand. Het hoogste aantal (tot eind februari) was 143 per dag op 8 november 2005 en op 14 januari 2006. Onderstaand staatje is van januari 2006:

Unieke bezoekers **2.585** Aantal bezoeken **3.286** Pagina's **14.518** Hits **72.414** Bytes **776.57 MB**

We weten, dankzij de registratie van de provider, dat de meest bezoekers een voorkeur hebben voor de maandag, woensdag en donderdag, en dan nog voor 15:00 - 16:00 uur en 19:00 - 20:00 uur.

De site is gestart met kerkuilennieuws en wil uitgroeien tot een site voor alle uilen. Er komt al veel meer kopij van de andere uilen, vooral van de oehoe, maar daar kan nog heel wat bij. Van de Steenuil is op deze site niets te vinden, maar via de link wordt doorverwezen naar de eigen site van Stone.

Er komen ook veel reacties binnen via het emailadres op de site. Vaak worden details gevraagd van het leven van de kerkuil voor verslagen en spreekbeurten. Ook de vraag naar braakballen en bouwtekeningen van nestkasten zie ik regelmatig. Deze vragen worden meestal rechtstreeks beantwoord en soms doorgestuurd naar de regiocoördinator in de buurt.

Op de site zijn vele contactadressen te vinden van lokale kerkuil vrijwilligers. Dankzij de regionale opzet kan elke regio hier ook zijn eigen nieuws gepubliceerd krijgen. Van de mogelijkheid om eigen (uilen)evenementen te publiceren in de online agenda wordt tot heden vrijwel geen gebruik gemaakt.

Wel krijgen we veel meldingen van dode kerkuilen via het invulformulier op de site. Deze worden centraal verzameld en worden veelal opgenomen in de centrale kerkuil database.

Belangrijk voor diegene die zich daarmee

bezighouden is dat ze tenminste elke 2 jaar een nieuwe replica ontvangen omdat anders de centrale database hun werk als "te oud" bestempelt en niet meer accepteert.

Wieb van der Heide, beheerder database en website

VLUCHT 656: HOORN – ONBEKENDE BESTEMMING

Door vrijwilligers zijn er landelijk in de loop der jaren ruim 10.000 nestkasten gemaakt en geplaatst. Tijdens de landelijke kerkuilvergadering in 2004 is gebleken dat vele nestkasten aan vervanging toe zijn. Er zijn locaties waar nestkasten al meer dan 25 jaar hangen. Ook zijn er de zogenaamde "witte plekken" gebieden waar weinig of nog geen nestkasten zijn geplaatst, maar uitermate geschikt zijn.

Als penningmeester van Stichting Kerkuilwerkgroep Nederland, heb ik subsidie aangevraagd bij Stichting DOEN en het VSBfonds om nestkasten te maken. Van het toegezegde bedrag konden we 656 nestkasten maken. Voor elke landelijke regio (16) kon 41 nestkasten gemaakt worden.

Ted Hoffer van bouwbedrijf Rhedeth had ervaring met het maken van nestkasten. Omdat het zo'n groot project werd, was zijn eigen werkplaats te klein. Hij heeft Pont Meijer, de leverancier van het materiaal, gevraagd of we bij hen de nestkasten konden maken. En dat mocht. We kregen alle medewerking, gebruik van een grote zaagwand en ruimte voor opslag.

Uit alle delen van het land zijn de regiocoördinatoren naar Hoorn gekomen om hun nestkasten op te halen. We hadden alles per regio klaar staan. Zestien pallets vol met veertig pakketten die ze zelf in elkaar moesten schroeven, plus een kant en klaar voorbeeldexemplaar.

De heftruck chauffeur van Pont Meijer reed de pallet naar buiten en zette de pallet naast de aanhangwagen. Zo'n heel pakket woog meer dan 750 kilo.

**Reinder Dokter, penningmeester
Kerkuilen Werkgroep Nederland**

C o l o f o n

De uilennieuwsbrief is een jaarlijkse nieuwsbrief van de Stichting Kerkuilwerkgroep Nederland.

De nieuwsbrief geeft actuele informatie over de kerkuil en andere uilen in Nederland en Vlaanderen en is geschreven voor iedereen die betrokken is bij de bescherming van uilen. Dit zijn eigenaren en beheerders van gebouwen met nestgelegenheid, terreinbeheerders, leden van regionale kerkuilwerkgroepen en andere belangstellenden.

Samenstelling / redactie: Nanning Jan Honingh, Albert Fopma, Johan de Jong, Michel Kuipers en Reinder Dokter.

Foto's: Martijn de Jonge, Hans Hut, Jan Rodts, Hugo Janssens, Dick Langwerden, Allan Liosi, Ellen de Bruijn, Laurens van der Vaart, Renze Montsma, Kerkuilwerkgroep Zeeland, Ronald van Harxen, Johan de Jong en Bert Jan Bol.

Vormgeving: Drukkerij van Wijk
Vincent van Broekhoven
Druk: Drukkerij van Wijk
Oplage: 14.000

Foto voorplaat: kerkuil door Allan Liosi
Redactieadres: Stichting
Kerkuilwerkgroep Nederland
Wied Hendrix
Snehtlageweg 16 7255 CE Hengelo (Gld.)
Tel. 0575-463908

**STEUN DE KERKUIL EN WORD
DONATEUR VAN STICHTING KERKUIL-
WERK GROEP NEDERLAND.**

Administratie:
St. Kerkuilwerkgroep Nederland
Achter op het Zand 7, 1621 AB Hoorn NH
Uw bijdrage kunt U overmaken op
Rekeningnummer: 3442.32.174
Adviesbijdrage is 10,00
maar meer is uiteraard welkom.

Overname van artikelen, tabellen en schema's is toegestaan met de volgende bronvermelding "Bron: uilennieuwsbrief 2006, Stichting Kerkuilwerkgroep Nederland". Overname van foto's is zonder toestemming van de fotograaf niet toegestaan.

